

24 Nisan 2015'e İlişkin Bir Öneri¹

24 Nisan 1915 tarihi, Ermenilerin bazı ileri gelenleri ve aydınlarının tutuklanarak, sonrasında çoğunun yok edilmesi nedeniyle soykırımın başlangıcı olarak kabul edilir.

24 Nisan 1915'te Tutuklanan Ermeni İleri Gelenlerinden Bazıları

Ermeni (büyük) soykırımının üzerinden 100 yıl geçmiş olacak 2015'te. Büyük soykırım diyorum çünkü aslında 1800'lerin sonunda başlamış ve Erzurum (1895), Adana (1909) gibi bazı yerlerde de bir ölçüde işe koyalmıştı soykırımcılar. Ama 1915'teki vahşete ulaşamamışlardı. Çünkü o dönemde, Osmanlı sınırlarındaki tüm gayrimüslim azınlıklara yönelik topyekun bir saldırı işlerliğe konmuştu. Ermeni soykırımının (bir biçimde) ilk sırada telaffuz edilmesi öteki halklara/inanç gruplarına yapılanları önemsizleştirmemeli.

Erzurum, 1895

Adana, 1909

¹ Bu yazı ilk olarak 2014 yılının son aylarında yayınlandı.

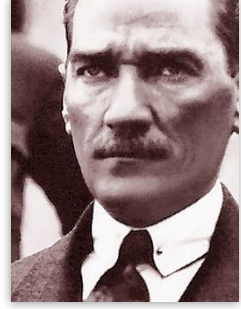
Türkiye'nin resmi olarak bu soykırımı tanıması ve sonraki gerekli prosedürü takip etmesi beklenmektedir haliyle. Kuşkusuz bu çok önemli ve gereklidir. Muhtemelen de bir biçimde bu kabul edilecektir. 2015'te olmasa da sonsuza kadar sürmeyecektir. Ama yine muhtemelen bu kabul etme, bir gerçeklikten çok lütuf² havasına sokulmaya çalışılacaktır. Çünkü devletin geleneğine başka türlü uymazdı.

Talat Paşa

yönetimine göre *Mustafa Kemal (1881-1938)* ile arkadaşları vatan haini değiller miydi?

İşte zurnanın tuhaf sesler çıkardığı yer de burasıdır. Çünkü *Kurtuluş Savaşı* olarak 90 yıldır anlatılan ve topluma empoze edilen savaş, aslında ve bir biçimde 1915'in devamıydı. 1915'te bir buçuk milyon insanın yok edilmesiyle doruğuna ulaşan bu iş bitmemişti tabii ki. Kısa bir moladan sonra -ki bu süreçte *Talat Paşa* ve bazıları yargılandı-, yani 1919'dan itibaren her nasılsa Anadolu ve Trakya'da kalabilmiş öteki gayrimüslimlerin boğazlanmasına devam edildi. Yani görev sürdü ve 1923'teki ilk etabın sonuna kadar devam etti. Tabii 1930'lar, 1938'ler, 1950'ler ve 1960'lar gibi sonrası da var. Ama şimdilik asıl konumuz bunlar değil. Durup dururken ve eğlence olsun diye bu kadar insan yok edilmedi haliyle. *Topal Osman (1883-1923)* gibi bunu kendisine artık eğlence eden birçok katil de olmasına karşın, asıl sorun gayrimüslimlerin mal varlığının el değiştirmesiydi. Bu süreçte çok büyük bir sermayenin yeni sahipleri tarafından kurulan yeni Türkiye aynı zamanda en büyük açmazını da bağrında taşıdı/taşımaktadır. Bundan dolayı Türkiye'nin bugünkü yöneticileri de öncekiler gibi soykırım gerçeğini kabul etmeyeceklerdir. Çünkü artık bu kabul, kabul edildiği yerde kalmayacaktır. Birileri

Mustafa Kemal

Topal Osman

bunca malın mülkün şimdi kim(ler)in elinde olduğunu soracaktır.

² Devlet geleneğinin bu yönü için »Ne Yapmalı veya Sivil İtaatsizlik Üzerine« başlıklı yazı incelenebilir.

Kimbilir belki *Talat Paşa*'nın tüm bölgelerde ısrarla tutturduğu ve büyük bir ihtimalle halen devlet arşivlerinde bulunan evraklar sorulmaya, kuralanmaya başlanacaktır.

Bunlar haliyle devletin (de) içinden çıkması gereken sorunlardır. Ama bu sorular artık daha sivil boyutlarda sorulmaktadır, sorulmaya devam edecektir.

Bütün bunların dışında sadece ve sadece bu denli vahşete maruz kalmış bir halkın ardından insani görev olarak yapılabilecek bir şeyler olmalıdır. Yazmalar, belgelenmeler, anmalar, hatıralar ve başka birçok şey yapılabilir, yapılıyor.

Benim aklıma gelen ise Nazi dönemindeki soykırımın ana hedefi olan Yahudileri (ve başka grupları) yad etmek için bugün Almanya başta olmak üzere tüm Avrupa'da yapılanlardır. Çünkü buradaki asıl meselelerden biri yad etmek ise, öteki de bu ve benzeri vahşetlerin tekrar etmesine dikkat çekmedir. Geçmiş ders almanın anlamı da geleceğe yön verebilmesiyle anlam bulur.

Göründüğü kadarıyla toplumun büyük bir bölümü geleceğe ilişkin düşünmek yerine geçmişi unutmayı tercih etmektedir. Kuşkusuz bu türden huzursuzluk verici geçmişi unutmak ve unutulmasını sağlamak çok kişinin işine gelmektedir.

Evet, bu kadar rahatlık yeter herkese. Madem bu rahatlık düşündürmeye yetmiyor, o halde bir biçimde rahatsızlık vermeli insanlara. Bu rahatsızlık Almanya'da³ (birçok başka şeyin yanında) şöyle verilmektedir: Soykırımı hatırlatmak amacıyla evlerin önündeki kaldırıma, çoğunlukla Yahudilerin olmak üzere orada yaşamış ve bir biçimde Nazilerin kurbanı (örneğin Romalar) olanların isimleri, doğum ve ölüm tarihleri, nerede ve nasıl öldürüldüklerine ilişkin bilgilerin bulunduğu pirinç levhalar/kaldırım taşları yerleştirilmektedir.

Kare bir kaldırım taşı ölçülerinde⁴ ve adı 'Stolperstein' olan bu levhaların amacı da adıyla özdeştir. 'Stolperstein' *ayağa takılan taş* ya da *tökezetlen taş* anlamına gelmektedir.

Bu aslında iyi bir emsal teşkil edebilir Türkiye'de yaşananlara. Böylelikle sadece bilinen ve tespit edilen değil vicdanıyla hesaplaşabilecek birçok insanın da bazı şeyleri hatırlamasına veya en azından bazı soru

³ Bu proje Almanya'da başlatılmasına ve ağırlıklı Almanya'da yürütülmesine rağmen Avrupa'nın birçok ülkesinde de hayata geçmektedir. Şu ana kadar tüm Avrupa'da yaklaşık 45.000 'Stolperstein' yerleştirilmiştir.

Günter Demnig adlı sanatçının başlattığı bu projeye ilişkin web sayfasında ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. www.stolpersteine.eu (Sitenin dili şimdilik sadece Almanca ve İngilizcedir.)

⁴ Tam ölçüler: 96x96x100 mm.

işaretlerinin ortaya çıkmasına yardımcı olabilir. Belki vicdanında ve gözünde bir dikene dönüşebilir. Gelin biz de 'tökezleten taş' yerine 'vicdan taşı' ya da 'vicdan dikenini' diyelim. Ya da herkes kendine göre bir isim, bir kavram düşsün.

Stolpersteine (Tökezletme Taşları)

Almanya'da bir sokakta bulunan bu tür örneklerden birisi şöyledir:

Bunlara ilişkin şu bilgiler bulunmaktadır:

Burada 1895 doğumlu *Leo Marx* yaşıyordu.
1942'de Riga toplama kampına gönderildi.
1942'de katledildi.

Burada 1901 doğumlu *Else Marx* yaşıyordu.
1942'de Riga toplama kampına gönderildi.
1944'te Stutthof toplama kampında katledildi.

Burada 1927 doğumlu *Ruth Marx* yaşıyordu.
1943'te Sobibor toplama kampına gönderildi.
1943'te katledildi.

Burada 1931 doğumlu *Gerda Marx* yaşıyordu.
1943'te Sobibor toplama kampına gönderildi.
1943'te katledildi.

Anlaşılabacağı gibi 2 çocuklu bir aile yok edilmiş. Çocukların biri 16, öteki 12 yaşında.

Almanca 'deportieren' kelimesinin karşılığı *tehcir*dir. Tehcir edilen insanlar genellikle birbirinden ayrılarak ya götürüldükleri yerde ya da başka bir toplama kampına aktarılarak orada öldürülmekteydi.⁵ Dikkat edilirse kadın ve erkek birbirinden ayrıldığı gibi çocukların da daha başka bir yere götürüldükleri görülecektir. Çünkü savaşın ortalarına doğru artık öldürmek tümüyle bir sanayi sektörüne dönüşmüş, en hızlı ve en az artık bırakarak öldürmek için sanayi geliştirilmişti.

Osmanlı döneminden itibaren soykırım (veya devamı uygulama) anlamında herhangi bir biçimde öldürülen insanların yaşadığı yerlerde böylesi işaretler konabilir. Böylelikle hem o insanlara ilişkin bir hatıra (latme), hem de belki canları alınan bu insanların mallarının da nerele gittiğine ilişkin soru işareti yaratmaya yardımcı olabilir.

⁵ Bu toplama kamplarını çoğu sadece öldürme amaçlı değildi. İlk anlamda tehcir edilen insanlar ölümüne çalıştırılırdı. Zaten birçoğu bu zoraki çalıştırma sırasında hayatını kaybederdi. (Bu durum Ermeni soykırımını sürecinde de aynen böyle işlemişti. Bu konuyu başka bir zaman ayrıntılı ele alacağım.) Savaşın ilk yıllarında bu yöntem ağırlıktaydı. Daha sonra, öldürme işlemleri tam bir endüstri haline getirilince işleri bitirilenler asıl yok etme kamplarına (Vernichtungslager) gönderilmekteydi. Almanya'nın değişik yerlerinde 30 kadar ana toplama ve yok etme kampı bulunmaktaydı. Ancak Auschwitz-Birkenau başta olmak üzere bunların beş tanesi (tümü şu anki Polonya sınırları içindedir) bütünüyle yok etme amaçlıydı.

Tabii sadece öldürülenler değil, yerinden yurdundan edilen insanlar için de aynı işaretler konmalı ve biliniyorsa akıbetleri belirtilmelidir.

Dersim, 1938

Maraş, 1978

Çorum, 1980

Sonra da bu süreç daha genişletilip güncelleştirilir. Dersim'den tutun da Maraş'a, Çorum'a, Sivas'a, oradan 12 Eylül'e, oradan Kürdistan'da kaybedilen binlerce insana kadar, daha çok iş var.